

Van oude mensen verfilmd?

Wat zou het mooi zijn als het werk van Couperus een groter publiek bereikt, dacht Michelle van Dijk bij het hertalen van *Van oude mensen, de dingen, die voorbij gaan*.

Door Michelle van Dijk

Waarom hebben wij in Nederland niet zo'n cultuur van boekverfilmingen, hertalingen en bewerkingen van onze klassiekers? Ik zag de film al voor me... Dus schreef ik een scenario, met als titel: *De dingen die voorbijgaan*. Hier vindt u een voorproefje.

Een boekverfilming is zelden trouw aan het origineel, we spreken eerder van 'geïnspireerd op'. Een paar zijlijnen en familieleden zijn verdwenen. Harold is belangrijker als jonge ooggetuige die nog steeds zichtbaar lijdt onder het verleden. De spanningsboog in Indië wordt langer uitgerekt en hierbij zijn zelfs scènes toegevoegd.

Zal de verfilming er echt komen? Ik hoop dat een regisseur of producent het aandurft.

I EXT INDISCHE BERGEN, EEN ZONNIGE DAG

Panorama van een Indisch berglandschap, Midden-Java, jaren vijftig negentiende eeuw. Geluid van vogels en karren op de weg. Langzame zoom-in naar twee karren op de berghelling, eenvoudig stel paard en wagen, geschikt voor zwaardere wegen. Javaanse, eenvoudig geklede bedienden menen de paarden. In de achterste wagen zitten JONGE EMILE TAKMA (32 jaar, fijngebouwd, in smetteloos wit, eenvoudig maar keurig pak), JONGE DOKTER ROELOFSZ (27 jaar, beige pak en zonnehoed, alsof hij op vakantie is) en nog een ambtenaar (eenvoudig zomers pak). In de voorste wagen zitten naast elkaar DHR DERCKSZ (38 jaar, in witte broek en gekleurd jasje, geen formeel pak, met snor en keurig gekamd haar onder een kleine hoed, dept regelmatig z'n voorhoofd en de zweetrand onder z'n hoed met een witte zakdoek) en JONGE OTTILIE DERCKSZ (36 jaar, gekleed in een witte jurk (wijdvallend, bébé) en witte hoed met brede rand) en op de rij erachter de JONGE HAROLD (13 jaar, in wit jasje en korte broek, ook bezweet) en zijn BABOE MA-BOETEN (erg jonge Javaanse vrouw, in sarong en kabaja). De reizigers zijn rustig, kijken wat om zich heen, zijn ook wat vermoeid, alleen de baboe en Harold zijn in interactie.

Baboe: Kijk, Harold, een bulbul!

Harold: Waar?

Harold volgt haar wijzende hand en speurt naar de vogel die in de verte misschien te zien is.

2 INT ONTVANGSTZAAL BERGHOTEL, DAG

Het gezelschap treedt binnen in een zaal waar de zon mooi naar binnenschijnt. Het echtpaar Dercksz is nu formeel gekleed. Dercksz in zwart, driedelig pak met medailles en insignes. Otilie Dercksz in een schitterende lichtgekleurde galajurk met grote corsage en waaier (geen hoed). De ambtenaren en Roelofsz (nu zonder zonnehoed) dragen nog dezelfde kleding. Harold en de baboe blijven op de achtergrond terwijl het gezelschap ontvangen wordt door Javaanse regent en echtgenote (beiden in vol ornaat, Javaanse traditionele vorstelijke kleding, staand). Bedienden zitten langs de rand van de zaal. Iedereen heeft het erg warm, met name de Nederlanders en Dercksz (dept nog steeds herhaaldelijk zweet weg).

Veel buigingen en onverstaanbare beleefdheden. Otilie Dercksz is prachtig, iedereen kijkt naar haar. Zij kijkt één keer achterom naar Takma, hun ogen ontmoeten elkaar, maar het is niet meer dan dat, ze richt haar blik snel op Harold en daarna weer naar voren. De regent overhandigt een geschenk aan Dercksz. De baboe strijkt Harolds kleren en haren nog eens recht. Harold probeert te zien wat het geschenk is. Het is een traditionele kris, rijkelijk versierd. Harold ziet de zon erin weerkaatsen. Nog meer buigingen en beleefdheden. Plotseling betreft het, het wordt donkerder in de ruimte. Beeld naar buiten, de lucht gaat over in donkere (onweers)lucht.

3 INT BERGHOTEL SLaAPKAMER HAROLD, NACHT

Het berghotel bestaat uit een paar delen, verbonden met een open galerij. De slaapkamer van Harold is aan de ene kant van de galerij, zijn ouders slapen aan de andere kant, direct na de galerij, twee slaapkamers die tegenover elkaar liggen met een brede gang ertussen. Daarachter zijn nog meer (onzichtbare) slaapkamers en bijgebouwen.

Buiten hoor je de stromende regen, het geluid van de donder die weerkaatst in de bergen. Harold schrikt in het donker wakker van de donder. Hij is bang en ontzettend bezweet, koortsachtig.

Harold: Papa! ... PAPA! ... Papa?

Hij wacht even, maar niemand reageert, regen en donder blijven tekeergaan. Ergens lijkt hij ook stemmen te horen. Hij schrikt van elk geluid. Hij wil eerst onder de lakens wegkruipen, maar hoort dan een ijselijke schreeuw van zijn moeder. Hij stapt toch uit bed, doet heel voorzichtig de deur van zijn kamer open en gaat de galerij op, loopt een paar stappen. Er komen stemmen van de andere kant van het gebouw, onverstaanbaar nog. Hij verstijft halverwege de galerij wanneer de donder weer harder klinkt. Hij kijkt extreem angstig (close-up) naar het

donkere uiteinde van de galerij waar de stemmen vandaan komen en dan naar buiten.

4 EXT BERGHOTEL, NACHT

Stromende regen, bergen, wolken, schaduwen, mist, bomen in de wind, het geluid van de regen, wind, donder: het titelbeeld. 'De dingen die voorbijgaan...'

5 INT KANTOOR HUIZE HAROLD/INA (HAAGS HERENHUIS), DAG

Begin twintigste eeuw. Het is september, maar het is nog zomers zacht, de herfst komt langzaam op. Jonge mensen kleden zich licht in dit weer, de ouderen zijn wat formeler en pakken zich bij een beetje wind al flink in. Vrijwel alle familieleden

Archer

wonen in Haagse herenhuizen, met een entre-suite van eetkamer en zitkamer beneden en kantoren of slaapkamers op de bovenverdieping. Harolds kantoor is vrij zakelijk ingericht, er staan kasboeken. Op één plek in de kast staan wat foto's.

Hoewel het dag is, ligt OUDE HAROLD (73 jaar, en zo ziet hij er ook uit, vrijwel altijd gekleed in een donker pak) met zijn hoofd op zijn bureau te slapen, tot er een deur dichtslaat in huis en hij – zoals de dertienjarige Harold ooit – angstig wakker schrikt. Direct daarna vertrekt zijn gezicht van pijn, hij grijpt naar zijn buik, ademt diep in en uit om een kramp te verwerken. Met een klopje aan de deur – zonder een reactie af te wachten komt INA (eind veertig, in een chique, keurige jurk en met hoed met vogel) binnen.

Ina: Dag pap, hoe gaat het?

Ina komt dicht naast hem staan, geeft hem een omhelzing en kus, erg liefdevol.

Harold: Dag Ina, het gaat.

Ina: Heb je weer pijn?

Ina gaat in een stoel bij hem zitten.

Harold: Zolang deze oude man zo luxueus verzorgd wordt, in huis bij zijn eigen dochter, valt er weinig te klagen.

Ina: Ik heb een heerlijke lunch laten bereiden. Lot en Elly komen straks, weet je nog?

Harold: Ja, ja, de jongverloofden. Dat m'n neefje ooit nog eens zou trouwen...

Ina: Tja, 'jong' kun je hem niet noemen. Maar goed, beter een doordacht huwelijk dan drie keer moeten trouwen...

Harold: Dat mijn zusje drie keer trouwt, betekent niet dat haar zoon geen geluk in het huwelijk kan hebben, toch?

Ina: Ik weet het niet, pap, maar correct is het niet.

Ina draait minachtend haar ogen naar boven en sluit ze even (en dat doet ze wel vaker).

Ina: Er lijkt soms wel een vloek te rusten op het huwelijk in de familie Dercksz.

Harold: Heb je het nu over ons deel van de familie?

Ina: Nee, natuurlijk niet. Al had ik graag gezien dat mijn dochter ook wel net ietsje langer had gewacht in plaats van voor de eerste de beste officier zónder centen te vallen.

Harold: Ach, laat de kinderen toch gelukkig zijn...

Ina: Het is pure armoede. Maar het is mijn principe om nooit over geld te praten.

Harold glimlacht, hij kent z'n dochter al te goed.

Harold: Een mooi principe. Maar wel moeilijk te volgen, hè?

Ina: Hoeveel zullen Lot en Elly hebben?

Harold maakt een vaag gebaar, het interesseert hem niet.

Ina: Lot verdient wel iets met het schrijven, maar dat zal niet veel zijn. Hoeveel levert dat eigenlijk op, een artikel in de krant?

Harold: Ik heb er in de verste verte geen idee van. Maar de oude Takma, die zit er warmpjes bij. Elly krijgt van hem zeker wel een toelage.

Ina: Van oma Dercksz verwacht ik dat niet, het lieve oude mens is rijk in centen én in familie. Maar ja, Elly heeft een kleine familie, zij is het enige kleinkind van meneer Takma? Zijn enige nabestaande zelfs?

Harold knikt, maar kijkt weg, getergd.

Ina: Heb je weer pijn?

Harold: Het gaat wel weer voorbij. Langzaam, maar het gaat voorbij. Soms vraag je je af waarom zo langzaam. Waarom zo oud worden met al

deze kwalen, al deze dingen die maar niet voorbijgaan, of heel langzaam.

Ina luistert niet echt, ze denkt nog aan de geldzaken.

Ina: Laten we naar beneden gaan, Lot en Elly kunnen er elk moment zijn. Het is niet chic om ernaar te vragen, maar hoe die twee straks moeten leven, is mij een raadsel.

Harold: Ze zullen niet minder hebben dan jouw Lili met haar man.

Ina: Maar hoe die moeten leven, is mij ook een raadsel!

Harold: Had jij dan maar een rijke man voor je dochter gevonden!

Ina geeft weer haar deftig-vermoeide blik.

Ina: Kom, laten we niet over geld praten. Ik word er naar van. En geld van anderen, dat is de minste van mijn zorgen.

Ze staan op en verlaten het kantoor.

[Scène 6 laat Lot en Elly zien, als verloofden op bezoek bij Harold en Ina. In scène 7 brengt Lot Elly thuis, het huis van haar opa Takma, waar Elly wat met tante Adèle praat over haar verloving.]

8 INT KANTOOR TAKMA, DAG

De OUDE EMILE TAKMA zit aan zijn bureau. Zijn kantoor is mooi en keurig ingericht, enkele memorabilia uit Indië. De deur is dicht. Hij is 93, zijn bouw is fijn en breekbaar, maar hij oogt jonger door vitale lach en oogopslag. Hij is altijd verzorgd, ook nu zit hij volledig in pak, hij zit rechtop. Als hij loopt, doet hij dat met kleine stapjes om toch vlot te blijven. Maar zijn handen trillen en dat is nu ook zichtbaar: hij heeft een brief in handen, een bril op, leest mompelend-fluisterend zacht, maar het is duidelijk dat hij de woorden al kent, hij draagt het bijna als poëzie voor.

Takma: ‘...kon ik je nog eens zoenen...’

Zijn ogen lichten op.

Takma: ‘zodat we ... in nog niet uitgevonden zoenen samen wegbranden...en wegsmelten...’

Een ruis van geluiden komt langzaam op. Het kunnen ook nog stemmen van buiten zijn, Takma kijkt op en zoekt of hij een bron van het geluid kan vinden.

Dan staart hij dof voor zich uit.

Takma: ‘wegsmelten in het vergeten...’

De ruis neemt toe, hij sluit zijn ogen, de (onverstaanbare) stemmen en geluiden in zijn hoofd overstemmen hem bijna. Met trillende handen en met veel moeite begint hij de brief te verscheuren, steeds kleiner.

Takma: ‘wat niet vergeten kan worden.’

Hij laat de kleine snippers in een papiermand vallen.

Takma: Het wordt tijd.

Hij staart opnieuw dof voor zich uit. De ruis gaat over in de omgevingsgeluiden van Nederlands-Indië.

9 EXT VERANDA RESIDENTIEWONING DERCKSZ, NEDERLANDS-INDIË, DAG

Op de ene helft van de veranda zit de jonge Ottilie Dercksz te lezen (in witte, wijde jurk, bébé – geen hoed, haar losjes opgestoken – ze leest *Les Liaisons dangereuses* in het Frans). Op het andere eind van de veranda kijkt baboe Ma-Boeten de tuin in waar twee jongens spelen (de dertienjarige Harold en zijn broer Daan, tien jaar). Een bediende komt aanrennen, een paar meter voor de jonge Emile Takma. Hij kondigt Takma alleen met een gebaar aan bij Ottilie en verdwijnt weer. Ottilie legt haar boek op een zijtafeltje en staat op voor de begroeting. De baboe volgt nauwgezet wat er gebeurt. Ottilie en Takma groeten elkaar formeel (een handkus, royale afstand tussen hen).

Takma: Mevrouw Dercksz...

Mw Dercksz: Meneer Takma... (met een kokette glimlach) Emile...

Takma: Uw echtgenoot vroeg me de agenda voor de reis te brengen.

Mw Dercksz: Emile, niet zo formeel, daar is het te warm voor.

Takma: Zal ik de agenda even met u doornemen?

Mw Dercksz: Ja, ga alsjeblieft even zitten.

Ottilie kijkt naar de baboe terwijl Takma voor haar langs naar een lege stoel loopt en daar plaatsneemt. De baboe doet alsof ze de aandacht weer op de kinderen richt. Ottilie en Takma gaan zitten. Wanneer ze beiden zitten, lijken ze ook iets meer ontspannen en iets minder formeel.

Takma: We komen naar verwachting aan bij het berghotel rond vier uur in de middag, de receptie start dan om half vijf...

Mw Dercksz: Een half uur om me om te kleden?

Takma: Wel ja, dat is wat hier staat... na de receptie het diner, verder geen avondprogramma.

Mw Dercksz: Nee, dat lijkt me ook wel genoeg zo. Is er ergens ook nog ruimte in de agenda voor... ontspanning?

Takma kijkt geconcentreerd naar de agenda, tot hij opkijkt naar Ottilie, die hem flirterig aankijkt. Hij kijkt net zo lief terug, maar zegt even niets, vouwt de agenda op en legt hem op het boek.

Takma: De volgende ochtend hebben meneer Dercksz en ik een overleg en zit u aan bij de regentes.

Mw Dercksz: Wat een vreugde... Trouwens, weet je al dat Harold meegaat? Hij is koortsig, ik wil hem niet alleen laten. Het lijkt niets ernstigs, hoor. En Ma-Boeten ging toch al mee, zij zal nu vooral op Harold letten.

Ze zegt het met een knikje naar de baboe. Op het moment dat ze dat doet en haar blik op de baboe richt, kijkt de baboe weer weg.

Mw Dercksz: Ma-Boeten? Wil je even kijken hoe het met Harold is? Leg hem nog eens op bed, alsjeblieft? Ook als hij niet wil. Hij moet rusten. De baboe staat op en loopt de tuin in richting de jongens. Zodra ze uit beeld is, beweegt Otilie vanaf haar stoel naar Takma toe, zo dichtbij als maar kan.

Mw Dercksz: Zeg me alsjeblieft dat we wel gescheiden kamers hebben in het berghotel. Ik verdraag het niet om met hem te slapen. Je móet me opzoeken, hoor je me? Het is al te lang geleden. Ze kijkt nogmaals of ze de baboe nog ziet, buigt dan nog verder naar voren en ze zoenen, maar ze zijn nog steeds op hun hoede.

Takma: Natuurlijk, Otilie... ik doe alles wat je wil. Wanneer ze een geluid in het huis horen, schuiven ze weer naar hun formele afstand, ook al is er niemand te zien.

Takma: Meneer Dercksz heeft me laten weten dat het berghotel alle gewenste voorzieningen heeft. En de dokter gaat mee om de gezondheid van uw echtgenoot en kind te bewaken.

Mw Dercksz: O God, toch niet die walgelijke Roelofsz? Dat is echt nergens voor nodig. Typisch mijn man om jan en alleman mee te nemen. Snoeprisjes zijn het...

Takma: Welja... toch is het altijd goed om de contacten te onderhouden... Nu kijkt hij flirterig naar haar tot ze daarop reageert door terug te lachen. Hij staat op.

Takma: Kan ik de heer Dercksz nog een boodschap overbrengen? Hij buigt voorover voor een handkus, zij blijft zitten.

Mw Dercksz: (zacht) Dat hij moge stikken in z'n ajam pangang, lieverd. Takma schudt lachend z'n hoofd en loopt weg. ♣